

БӨЛІМ: ЖАЛПЫ РУБРИКА

Жетім және ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балаларға әлеуметтік қызмет көрсету

ЖАРИЯЛАНДЫ
04.05.2024СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/152833/>

Ғаниқызы Аяжан

Жетім және ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балаларға әлеуметтік қызмет көрсету

Орындаған: Ғаниқызы Аяжан

бакалавриат, мамандығы:құқықтану,

Ғылыми жетекшісі:Тулекова Гүлжан Қажымұратқызы

Қазақстан Республикасының

Білім және Ғылым министрлігі

«Тұран» университеті,

Аңдатпа

Мақаланың мақсаты — Қазіргі уақытта ата-ана қамқорлығынсыз қалған балалардың даму проблемалары, олардың әлеуметтенуі және қоғамға кірігуі ғылыми әлемде белсенді талқылануда. Жетімдік — балалық шақтың қалыптасуы мен қалыптасу процесімен, баланың жеке басының дамуы қолайсыз жағдайда болған кезде баланың отбасынан және отбасылық тәрбиеден бөлінуіментікелей байланысы бар күрделі әлеуметтік құбылыс.

Түйін сөздер: жетім, ата-ана, бала, отбасы, әлеумет, қамқорлық, мемлекет.

Аннотация

Цель статьи — В настоящее время в научном мире активно обсуждаются проблемы развития детей, оставшихся без попечения родителей, их социализация и интеграция в общество. Сиротство-сложное социальное явление, имеющее прямую связь с процессом становления и становления детства, с отделением ребенка от семьи и семейного

воспитания, когда развитие личности ребенка находится в неблагоприятных условиях.

Ключевые слова: сирота, родитель, ребенок, семья, социум, забота, государство.

The purpose of the article is that currently the problems of the development of children left without parental care, their socialization and integration into society are actively discussed in the scientific world. Orphanhood is a complex social phenomenon that has a direct connection with the process of formation and formation of childhood, with the separation of the child from the family and family upbringing, when the development of the child's personality is in unfavorable conditions.

Keywords: orphan, parent, child, family, society, care, state.

Ата-анасының қамқорлығынсыз қалған бала мемлекеттің қамқорлығына беріледі. Мемлекет мұндай балаға күтім жасау міндетті. Мұндай күтім мыналарды қамтиды, мысалы, тәрбиелеуге, асырап алуға немесе үй-жай беру, тиісті бала күтімі мекемелеріне орналастыру. Жетімдік процесс ретінде эмоционалды байланыстарға жойқын әсер етеді. Бала қоршаған әлеуметтік ортамен, ересектер әлемімен және құрдастарының арасында физикалық, психологиялық және әлеуметтік дамуында бұзылуларды тудырады. Жетім балалармен және ата-аналарының қарауынсыз қалған балалармен әлеуметтік жұмыс диагностикадан басталады. Н. М. Платонова, әлеуметтік диагностикаға былай түсінік береді: бастапқы аналитикалық кезең әлеуметтік жұмыстың негізгі схемасының сараланған, дараланған және адамдардың проблемалары дәл анықталған жағдайлардың өзара байланысы.

Л. В. Мардахаев әлеуметтік бейімделуді — өзін-өзі көрсету және табиғи ассимиляция, мақсаттарды қабылдау, құндылық үшін ең қолайлы жағдайларда адамның әлеуметтік орта жағдайына белсенді бейімделуі деп санайды [1, 157-бет].

Ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балалардың құқықтарын қорғау оларды баламалы отбасына тәрбиелеуге беру жолымен, ал мұндай мүмкіндік болмаған кезде жетім балаларға арналған барлық типтегі ұйымдарда орналастыруға жатады.

ҚР «Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы туралы» Кодексында жетім балаларға балама қамқоршылықтың барлық заңнамалық нысандарына ұғымдар берілген:

Бала асырап алу — баланы берудің құқықтық нысаны нәтижесінде балаға қатысты құқықтар мен міндеттер туындайтын сот шешімі негізінде (балаларды), туыстарының құқықтары мен міндеттеріне теңестірілген отбасына тәрбиелеуге беру.

Патронат — ата-анасыз қалған баланы тәрбиелеу нысаны. Уәкілетті мемлекеттік орган мен баланы тәрбиелеуге алуға ниет білдірген (патронат тәрбиеші) адам арасында жасасатын шарт бойынша отбасына тәрбиелеуге балалар беріледі.

Қорғаншылық және қамқоршылық жетім балаларға белгіленеді, оларды тәрбиелеу,

өсіру мақсатында ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балаларды тәрбиелеу және оқыту, сондай-ақ олардың мүліктік және жеке мүліктік емес құқықтар мен мүдделеріне ие болу [2,11-бет].

Әлеуметтік жетімдіктің алдын алу бойынша заңнамалық шаралар Ұлттық заңнамада баланың отбасынан бөліну жағдайларының алдын алу бойынша іс-шаралар жазылған. 2002 жылғы 8 тамыздағы № 345 Бала құқықтары туралы ҚРЗаңында әр баланың отбасында өмір сүруге және тәрбиелеуге құқығы бар деп жазылған [3].

Әлеуметтік жетімдіктің алдын алудың кейбір түрлері осал отбасылардың кейбір санаттарына қаржылық көмек көрсету болып табылады және балаларға ақшалай жәрдемақы төлеу түріндекөрсетіледі. Қаржылық қолдау туралы жергілікті бюджет қаражатын жергілікті атқарушы органдар көрсетеді.

Ақшалай жәрдемақы түрлері:

- * Бала тууға арналған жәрдемақы;
- * 1 жасқа дейінгі балаға берілетін жәрдемақы;
- * 18 жасқа дейінгі балаларға арналған жәрдемақы;
- * Мүгедек балаларға Мүгедектігі бойынша әлеуметтік жәрдемақы;
- * Мүгедек балаларға арналған арнайы мемлекеттік жәрдемақы;
- * Мүгедек балаға (тәрбиеленуші отбасыларға) күтім жасау жөніндегі жәрдемақы;
- * Мүгедек балаларға, білім алушыларға және тәрбиеленушілерге арналған үйге жәрдемақы;
- * Қорғаншылық және қамқоршылық жөніндегі жәрдемақы;
- * Асыраушысына күтім жасау бойынша жәрдемақы;
- * Көп балалы болу бойынша жәрдемақы;
- * Атаулы әлеуметтік көмек (АӘК).

Бала құқықтарының халықаралық конвенциясы және қолданыстағы қазақстандық заңнама отбасының сөзсіз басымдығын жариялайды.

Балаларды, оның ішінде ата-анасының қамқорлығынан айырылған балаларды тәрбиелеу ҚР Отбасы кодексінің 116-бабына сәйкес ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балалар отбасына тәрбиелеуге берілуге тиіс, ал мұндай мүмкіндіктің болмауы-жетім балаларға арналған барлық типтегі мекемелерде және ұйымдарда тәрбиеленуге тиіс [4].

Ата-аналарының қамқорлығынсыз қалған баланың құқықтары мен мүдделері бірқатар

ресми құжаттармен бекітілген:

1. Баланың құқықтары туралы ҚР Заңы;
2. Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы туралы ҚР Кодексі;
3. Отбасы үлгісіндегі балалар ауылдары және жасөспірімдер үйлері туралы ҚР Заңы;
4. Балаларды қорғау және шетелдік бала асырап алуға қатысты ынтымақтастық туралы конвенцияны ратификациялау туралы ҚР Заңы;
5. Және басқалар.

Ұлттық заңнамаға сәйкес әр баланың отбасында өмір сүру және тәрбиелену, ата-аналарын білу, құқыққа қайшы келетін жағдайларды қоспағанда, қамқорлыққа ие болуға құқылы. Алайда ҚР заңнамасында әлеуметтік жетімдіктің алдын алу бойынша, атап айтқанда, отбасылық қатынастарды түзету және дағдарысты оңалту, отбасы, баланың мүддесі үшін, оның қауіпсіздігі және құқықтарын қорғауды қамтамасыз етуге қажетті ешқандай шаралар көзделмеген. Баланы ата-анасынан немесе басқа заңды адамдардан баланың, ата-ананың немесе заңды өкілдердің еркіне қарсы бөлуге тыйым салынады. Бөлу туралы шешімді ерекше жағдайларда баланы қорғау мақсатында тек сот ғана қабылдайды.

Іс жүзінде, қиын жағдайда, ата-ана құқығынан айыру пайдасына шешіледі, бұл автоматты түрде баланың отбасынан түпкілікті және қайтымсыз бөлінуіне әкеледі, өйткені ата-ана құқығын қалпына келтіру жағдайлары көбінесе байқалмайды. Ата-ана құқықтарынан айыру туралы іс ата-анасының немесе баланың басқа да заңды өкілдерінің, кәмелетке толмаған балалардың құқықтарын қорғау жөніндегі міндеттер жүктелген органдардың, ұйымдардың өтініші бойынша, сондай-ақ прокурордың талап-арызы бойынша қаралады. Ата-ананың балаға құқығынан айыру туралы шешімді прокурордың және қорғаншылық және қамқоршылық жөніндегі функцияларды жүзеге асыратын органның қатысуымен жиналған құжаттар негізінде сотқабылдайды.

Заңнамада құқықтардан айырудан басқа, ата-ана құқықтарын шектеу қарастырылған. Шектеу — баланы ата-анасынан тартып алу, оларды ата-ана құқықтарынан айырусыз сот қаулысы негізінде шығарылады.

Шектеу мынадай жағдайда рұқсат етіледі:

- 1) ата-анасына тәуелді емес мән-жайлар бойынша (психикалық бұзылыс немесе өзге де созылмалы ауру, ауыр мән-жайлардың тоғысуы);
- 2) ата-аналардың мінез-құлқының салдарынан, бірақ бұл ретте ата-аналарды ата-ана құқықтарынан айыру үшін жеткілікті негіздер белгіленбесе.

Ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балалар мен жетім балалар статистикасы

	2019	2020	2021	2022	2023
Ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балалар мен жетім балалардың жалпы саны	25 753	24 239	23 410	22692	22 081
оның ішінде:					
қамқорлық пен қорғаншылықтағы балалар	18 215	17 360	17 023	16402	16 197
патронатты тәрбиедегі	2 232	1 982	1 751	1816	1 743
денсаулық сақтау жүйесіндегі ұйымдарда (балалар үйі)	437	250	272	298	258
халықты әлеуметтік қорғау жүйесіндегі ұйымдарда (медико-әлеуметтік мекеме)	725	700	646	610	573
білім беру жүйесіндегі ұйымдарда	4 144	3 656	3 336	3168	2 959

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР

1. Ахмерова И.Ф. Конвенция // Бала құқықтары туралы конвенция М., 2015.
2. Хаматдинова А.Н. Қазақстандағы отбасылық құрылымның жай-күйі мен проблемалары: қабылдаушы және қонақты отбасылардың тәжірибесі: әдістемелік құрал. — Алматы, 2019
3. Қазақстан Республикасындағы баланың құқықтары туралы 2002 жыл 8 тамыз
4. Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы туралы 2011 жыл 26 желтоқсан
5. Марина Пестрякова Чужых детей не бывает журналы/Ата анасының қамқорлығынсыз қалған балалар мақала//электронды нысан - 2018.

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz Ақпараттық-танымдық білім порталы**. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.